

3-казус

2020 йил 22 июль куни соат тахминан 15:00 ларда А. исмли шахс Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани Неъмат кўчаси 3 «А» -уйда, ушбу уйни қурилишида ўзи билан бирга ишлаётган Р. билан ўрталарида келиб чиққан ўзаро жанжал оқибатида, ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берган. Етказилган тан жароҳати натижасида Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган.

А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилинг, жиноятни тамом бўлиш вақтини ҳамда жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини аниқланг. Содир этилган қилмишни квалификация қилинг. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинланг. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қилинг.

Ушбу муаммоли вазиятга ҳуқуқий баҳо беришда вазиятнинг ҳақиқатдан ҳам жиноят эканлигини аниқлаштириб олишдан бошлашимиз лозим.

Бунинг учун вазиятдаги жиноят таркибини аниқлаб берадиган малумотларни келтириб ўтиш керак бўлади. Жумладан: ушбу казусда жиноятнинг қасддан одам ўлдириш жиноятининг объекти ўзга шахснинг ҳаёти ҳисобланади. Қонун ҳар қандай шахснинг ҳаётини, унинг ёши, жисмоний ҳолатидан қатъи назар, бир хилда ҳимоя этади. Бу қоида Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 24-моддасида ҳам мустаҳкамлаб қўйилган. (Яшаш ҳуқуқи инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш енг оғир жиноятдир). Шунинг учун ёшни ҳам, кексани ҳам, соғни ҳам, беморни ҳам ҳаётдан ҳуқуққа хилоф равишда маҳрум этиш одам ўлдириш деб эътироф этилади. Бизнинг казусимизнинг объекти Р исмли шахс ҳаёти ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объектив томони ўзга шахсни ҳуқуққа хилоф равишда ҳаётдан маҳрум қилишдан иборат бўлади. Одам ўлдириш ҳаракат билан ҳам, ҳаракатсизлик орқали ҳам содир этилиши мумкин. Одам ўлдириш усули жиноятни квалификация қилишга тасир кўрсатмайди.

Одам ўлдириш моддий таркибли жиноятдир. У инсон организмида қайта тикланмайдиган ўзгаришлар, яни биологик ўлим бошланган пайтдан этиборан тугалланган ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жинояти объектив томонининг зарурий белгиси айбдорнинг содир этган қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги) билан

жабрланувчининг келиб чиққан ўлими ўртасида сабабий боғланиш мавжудлиги ҳисобланади. А исмли шахс томонидан Р исмли шахснинг ҳаётига ҳавф солувчи ҳаракатни амалга оширганлиги (ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берганлиги) ҳаёт учун ҳавфли бўлган усулда ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этганлиги ушбу муаммоли вазиятда жиноятнинг Обектив томонини ташкил этади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъекти жиноят кодексининг 97-моддаси 1-қисмида кўзда тутилган ҳар қандай 14 ёшга тўлган ақли расо шахс ҳисобланади. Субъекти эса ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этган А исмли ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъектив томони айбнинг қасд шакли билан тавсифланади. Қасддан одам ўлдириш жинояти ҳам тўғри, ҳам эгри қасд билан содир этилиши мумкин. Қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш қасди билан ҳаракат қилади, қилмишнинг ижтимоий ҳавфли оқибатларига кўзи етади, ўлим юз беришини истайди тўғри қасд ёки бунга онгли равишда йўл қўйиб беради эгри қасд Субъектив томондан эса ўзаро жанжал оқибатида қасддан ушбу жиноятни содир этганлиги.

Ушбу муаммоли вазиятга ечим топиш учун ундаги берилган саволларга бирма-бир тўхталиб муаммоли вазиятга ечим топиб кўрамыз.

- 1. Жиноятни тамом бўлиш вақтини ва жиноятнинг ижтимоий ҳавфлилик даражасини аниқлаймиз.***
- 2. Содир этилган қилмишни квалификация қилиб оламиз.***
- 3. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинлаш ва жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қиламиз.***

1. Одам ўлдириш бу моддий таркибли жиноятдир. У инсон организмида қайта тикланмайдиган ўзгаришлар, яъни биологик ўлим бошланган пайтдан эътиборан тугалланган ҳисобланади. Моддий таркибли жиноятларда содир этилган қилмишнинг оқибатлари бу қилмишларни охирига этказилган жиноят сифатида квалификация қилиш имкониятини беради. Ижтимоий ҳавфли оқибатнинг аҳамиятни қуйидагиларда кўриш мумкин. Жиноий оқибатнинг келиб чиқиши билан жиноят таркиби тугайди. Ушбу жиноятда жиноятнинг тамом бўлиш вақти Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига етказилган тан жароҳати натижасида

Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган вақти ҳисобланади.

Ушбу жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси қасддан одам ўлдирилганлиги ҳисобланади ва жиноят кодексининг 97 моддаси 1 қисмига кўра ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади шундан келиб чиқиб ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёхуд умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилган жиноятлар қиради юқоридагиларга кўра жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси ўта оғир жиноят ҳисобланади.

2. Ушбу муоммоли ҳуқуқий вазиятни таҳлил қилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 5 бандига асосан агар қилмишда жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари, шунингдек, жиноят кодексининг 98–101-моддаларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик безорилик туйғулари билан эмас, балки ўзаро жанжал ёки уришиш натижасида, рашк туфайли, ўч олиш, ҳасад, адоват, нафрат оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти жиноят кодекси 97-моддасининг биринчи қисми бўйича квалификация қилинади. Ушбу вазиятда қотиллик ўзаро жанжал оқибатда келиб чиққанини кўриб турибмиз.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 19 бандига асосан жабрланувчи баданига унинг ўлишига сабаб бўлган оғир шикаст етказилиши, фақат айбдорда оғир шикаст етказишга нисбатан қасд ва ўлим келиб чиқиши тариқасидаги оқибатга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб мавжуд бўлгандагина ЖК 104-моддаси учинчи қисмининг “д” банди билан квалификация қилинади. Бунда, қилмишни шу тақлид квалификация қилиш учун баданга етказилган оғир шикаст билан келиб чиққан ўлим ўртасида сабабий боғланиш борлиги аниқланиши шарт. Келиб чиққан ўлимга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб, жумладан айбдор томонидан ўлдириб қўйиш эҳтимоли англанилигидан далолат бермайдиган усул ёки қурол билан ёхуд ҳаётий муҳим бўлмаган органларига етказилганлигида ва шунга ўхшаш бошқа ҳолатларда намоён бўлиши мумкин.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган. Юқоридагиларга асосан ушбу вазиятни жиноят кодексининг 97 моддаси 1 қисмида назарда тутилган жиноятни содир этган деб ҳисоблашимиз мумкин.

3. Жиноят содир этишда қонунда белгиланган тартибда айбли деб топилган шахс жазога тортилади. Суд жиноят кодекс махсус қисмининг жиноят содир этганлик учун жавобгарлик назарда тутилган моддасида

белгиланган доирада умумий қисмнинг қоидаларига мувофиқ жазо тайинлайди. Суд жазо тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилиқ даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда жазони енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларни ҳисобга олади.

Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодлиқдан маҳрум қилиш назарда тутилган жиноятлар қиради. Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодлиқдан маҳрум қилиш ёки олий жазо, яни ўлим жазоси назарда тутилган жиноятлар қиради. Қуйидагиларга кўра Озодлиқдан маҳрум қилиш жазоси тайинлаш еҳтимоли бор. Озодлиқдан маҳрум қилиш маҳкумни жамиятдан ажратиб жазони ижро этиш колонияси ёки турмага жойлаштиришдан иборатдир. Озодлиқдан маҳрум қилиш бир ойдан йигирма йилгача муддатга белгиланади.

Озодлиқдан маҳрум этишга ҳукм қилинаётган эркакларга нисбатан қасддан оғир жиноят содир этганлик ва ўта оғир жинояти учун биринчи марта озодлиқдан маҳрум этишга ҳукм қилинаётганларга нисбатан жазони умумий тартибли колонияларда ўталади.

Суд томонидан жазони манзил-колонияда ўташи тайинланган маҳкум сақлаш режимини ашаддий бузувчи деб топилган тақдирда, суд уни жазонинг ўталмаган қисми муддатига умумий тартибли колонияга ўтказди. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масаласида ўта оғир жинояти учун, шунингдек жазодан муддатидан илгари шартли озод қилинган ёки жазоси енгилроғи билан алмаштирилган шахс жазонинг ўталмаган қисми мобайнида қасддан янги жиноят содир этганлиги учун ҳукм қилинган бўлса, суд тайинлаган жазо муддатининг камида учдан икки қисмини ҳақиқатда ўтаб бўлганидан кейин қўлланилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси
2. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодекси
3. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексида шарҳлар
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст етказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори

Интернет сайти

1. Lex.uz сайти